

nicah) itd. in če se po ustavitvi ne uničijo vsa opravljena izvršilna dejanja dotičnega izvršila (§ 39 izvrš. r.). Potrebnost stroškov, če se v tem slučaju predlaga izvršilo z zaznambo izvršljivosti poprej — pred dražbo, je pri tem seveda še bolj jasna.

S kratka: stroški izvršila s prisilno zastavno pravico (§ 88 izvrš. r.), kakor tudi stroški izvršila z zaznambo izvršljivosti (§ 89 *ibid.*) kolikor to izvršilo samo na sebi ni preobsežno glede na pupilarno varnost, — so vedno in vselej potrebni.

Dr. Fr. Mohorič.

O glavnih pojmih politične ekonomike.

Piše dr. Ivan Žmavc.

V. Banka.

(Konec.)

Predno razredimo opravila bank, naglasimo, da si brez banke naprednejšega gospodarstva misliti ne moremo. V Angliji ima skoro vsak človek svojo banko in velika večina plačil, ki znašajo 5 funt. sterl. (= 120 K), vršijo se s posredovanjem bank. Kako razvito je bankovstvo v Angliji, kaže nam statistika; l. 1893 znašali so tam depoziti okoli 16.000 milijonov mark, v Nemčiji pa isti čas le 8000 milijonov mark. Pri nas v Avstriji tudi relativno seveda mnogo manj; gotovo pa je, da tudi naš gospodarski razvoj teži za angležkim idealom, dokler se ne najdejo čisto novi principi gospodarjenja; no in teh posebno pri nas Slovencih gotovo ne izumijo vzlic vsem visokim teoretičnim principom, s katerimi se pri nas ponašajo . . . Če smo v Avstriji sploh gospodarsko zaostali, velja to še zlasti o nas Slovencih, ki smo vedno še skoro izključno narod kmečki, a ne umemo niti kmečkih interesov posebno dobro zastopati, ter niti ne spoznamo svoje gospodarske slabosti in nevarnosti, v koji smo v očigled svetovno-gospodarske konstelacije in modernega denarstvenega gospodarstva.

Vrnimo se po tem ekskurzu k opazovanju funkcij, ki jih izvršuje srce tega gospodarskega organizma!

Že smo rekli, dobiček ima banka s tem, da si pri pasivnih opravilih izposluje milejše pogoje, namreč nižje obresti, nego jih

sama stavi pri aktivnih. Samoumevno je dalje, da se pri banki vedno srečuje vrsta izplačnih dolgov z vrsto izplačnih terjatev, in da mora upravništvo ter vodstvo banke paziti na to, da vsak izplačni dolg vedno in vselej zastopa izplačna terjatev, ker bi drugače banka mogla zagaziti v velike zadrege. Dolgodobna opravila aktivna zahtevajo dolgodobna opravila pasivna in v obče mora biti med obojimi opravili soglasje ter nepretrgana poravnava.

Najznamenitejša pasivna opravila so ta-le:

1.) Depozitna opravila. Naročnik ali klient banke odda svoje vloge ali depozite (gotovino, nakaznice, menice, katere proda banki ali izroči za »incasso«); te vloge so po dogovoru ali koj ali v krajšem, odnosno daljšem roku izplačne. Za kratkodobne depozite ne poravnajo večje banke nobenih obresti. Banka potrjuje sprejem vlog v vložni knjižici in podobnih potrdilih ali z zvezkom čekov. Iz teh čekov se je razvil giro-conto, zelo praktična naprava, ki omogočuje najrazličnejša plačila med upniki banke, ne da bi bilo treba gotovino rabiti; s tako napravo se moremo enkrat tudi Avstrijci ponašati: poštna hranilnica je zavod, ki demokratizira izborni giro-promet in ki ga v tej popularni obliki nobena druga država na kontinentu nima. Poštna hranilnica ni samo hranilnica, znana majhnim hranilcem, ampak je tudi znamenit clearing, kakor oficijalno pravijo, toda napačno, prav za prav giro, kjer se kompenzirajo računi manjših in večjih trgovcev. Pravi clearing-houses, ki slonijo na več bankah, so posebno v bogati Angliji vdomačeni; saj se v samem Londonu vsak dan za 400—500 milijonov mark vrednostij izjednači, in sicer večinoma brezdenarnim obratom. S pomočjo takih čekov, giro-računov in kliringov prišel je kredit do višine, na koji, kakor smo že djali, denarno gospodarstvo po tem finem kreditnem sistemu prehaja v neko obliko naturalnega gospodarstva.¹⁾

Tu sem spadajo opravila, tudi pri nas udomačenih posojilnic ter hranilnic.

K depozitnim opravilom je prištevati zelo važno bančno opravilo, kojega učinek pozna najubožnejši proletarec: izdavanje bankovcev. V Avstriji imamo samo eno banko (avstro-ogrsko),

¹⁾ Pri nemški »Reichsbank« udeležil se je za l. 1896 giro (torej prepisi brez efektivnega izplačanja gotovine) na skupnem ogromnem obratu z 80%!

ki izdava bankovce; pa tudi v drugih državah, kjer je še centralizacija bank, se izdavanje bankovcev vedno bolj centralizuje v eno banko. Bankovec, smo že rekli, je brezobrestna nakaznica banke, na njo samo izdana, s katero se banka zaveže, da imetniku na pokazanje izplača svoto gotovine, na bankovcu imenovane. Avstro-ogrška banka je delnično podjetje. Bilanca od 31. decembra 1899 kaže naslednje, nam zanimive podatke:

bankovcev v cirkulaciji	728,981.770—	gld.
zastavnih listov v cirkulaciji	146,264.300—	» na pasivni strani;
zlato v šibikah (Barren) in		
zlato kovano v domači ali		
tujih vrednosti	393,004.636·17	»
srebrni kovani penez	106,078.874—	»
eskomptirane menice, varanti in efekti	243,803.554·38	» ¹⁾ na aktivni strani;

Celi obrat (revirement) znaša 2.072,291.554·51 gld.

(= 1.036,145.777·755 gld. aktiva in istotoliko pasiva).

Vsled zakona z 21. maja 1887 mora biti znesek bankovcev, ki so med ljudmi, najmanj do $\frac{2}{5}$ pokrit z gotovino (zlatom in srebrom); ostanek bankovcev mora biti bančno pokrit (z menicami, vrednostnimi papirji, obligacijami, efekti, varanti, itd.). Če presega ta le z bančno fundacijo pokriti ostanek 200 milijonov gld., podvrže se davku. (31. decembra 1899 je bilo vseh bankovcev za 728,981.770 gld.; največ jih je bilo isto leto med ljudmi 7. oktobra, ko je bilo 14·8 milijonov gld. bankovcev davku podvrženih; takšen davek na bankovce je za omenjeno celo leto znašal 81.125·39 gld.)

2.) Izdavanje ali emisija dolgodobnih dolžnih zapisov ali obligacij, vsled kojih se banka zaveže k plačilom, v obligacijah naznačenim. Eden glavnih tipov pasivnih opravil sploh so od hipotečnih bank izdani zastavni listi; teh listov upniki navadno odpovedati kadarkoli ne morejo, in zato so tudi banke v stanu, tako dobljeni kapital izposoditi na dolge obroke, ako dolžnik le v redu plačuje obresti in dotično anuitetno kvoto na amortiza-

¹⁾ Te svote pripada samo na Dunaj 95,932.168·93 gld., na vse ostale avstrijske (neogrške) filialke 54,833.037·81 gld., in iz tega je razvidno, kako je kapital centraliziran v glavnem mestu in kako siromaki smo mi v provincijah. Gl. podatke v Compass-u za l. 1901.

cijo kapitala; kateri zastavni listi se s temi anuitetami izplačajo, določa žreb ali loz.

Aktivna opravila:

Banka more i kratkodobne, vsak čas izplačne depozite deloma izposojati, ker naročniki, kakor skušnja uči, istodobno pač nikoli z vsemi depoziti ne razpolagajo. Kolike svote morajo v gotovini biti v zalogi ob gotovem času, določuje skušnja in denarne potrebe klientov; ostanek se pa lahko izposodi, samo naj banka zelo previdno vedno ozir jemlje na akutnost kratkodobnih in vsak čas izplačnih depozit.

Aktivna opravila pa so:

1.) Eskompt, diskontni ali menični promet. To je, da banka še nedoteklo menico za dobo do zapada kupi in za sebe ob enem obresti vtrga; ta odbitek se zove diskont ali eskompt. Ona posodi gotovino prodajalcu menice, kateri je po meničnem pravu v gotovem času zavezan plačati. Seveda mora banka varnost menice, podpisov itd. dobro skušati. Ker banka vedno z menicami trži, katere tečejo 3, 8, 14 dni, 2, 3 mesece, dobiva z dotekanjem tudi gotovino nazaj. Ako ji gotovine kdaj zmanjka, ne sme denarja dalje nalagati proti dolgodobnim menicam, ali pa mora diskontacijo zavirati s povišanjem diskonta ali pa svoje menice sama dalje diskontirati.

Trgovini z menicami podobno je kupovanje drugih vrednostnih papirjev: javnih obligacij, rent itd.

Lombard ali lombardski promet je dajanje kratkih posojil proti premični zastavi (Faustpfand). Take zastave so vrednostni papirji, precioze, drage kovine, trgovsko blago in fabrikati (varanti) itd. Tudi pri teh opravilih mora banka zelo previdna biti; lombardski kredit je po pravilu kratkodoben (na 3, najdalje na 6 mesecev). Lombardska posojila v obče nimajo bančnih prednostij meničnih posojil, podpirajo tudi često škodljivi konzumtivni kredit.

3.) Aktivna kontokorentna opravila so posojila v tekočem računu n. pr. na podlagi hipotečnih jamčevin (kavcij), sola-menic i. dr.; tako kreditiran kapital je najmanj ugodno naložen; zato je po tu obrestna mera najvišja.

4.) Hipotečna opravila so posojila na nepremične zastave, odgovarjajoča pasivnim opravilom izdajanja dolgodobnih dolžnih

zapisov. Kredit je namenjen zlasti poljedelstvu, hišnemu posestvu itd.; ta kredit ni samo dolgodóben (na več let) in neodpoveden, ampak posojeni kapital se izplačuje takorekoč v kapljicah, v malih letnih deležih, t. zv. anuitetah.

5.) Končno imenujemo še posle emisijske in t. zv. *Crédit mobilier* (obrotna banka). Banka sama ustanovlja podjetja akcijska, sprejema izvajanje javnih (državnih, deželnih in občinskih) posojil, raznih borznih trgovin v blagü in efektih. Ta poslednja opravila pa prav za prav niso solidni banki kot taki lastna, temveč jih je zbok njih riskantnega in špekulacijskega značaja (report in deport na borzil) prištevati, kakor smo že rekli, k borznim opravilom. V Avstriji pa sicer že več let cvete tak *crédit mobilier*; po vzoru pariškega *crédit mobilier*-a bratov Pereire osnoval je l. 1855 minister Bruck avstrijski kreditni zavod za promet in obrt (*Österr. Creditanstalt für Handel und Gewerbe*), ki sedaj razpolaga z delniškim kapitalom 50,000.000 gld.; to je eden najmogočnejših denarnih zavodov celega sveta, katerega akcije se tržijo na vseh borzah in so priljubljen predmet špekulacije uprav radi njih riskantnega značaja; sicer se pa njene akcije doslej dobro držijo (dividenda za l. 1899 znašala je $11\frac{1}{4}\%$, bilanca z 31. decembra 1899 izkazuje 229,842.069¹¹ gld. (ena stran bilance), promet samo v komisijski trgovini je znašal 1899.l. 1.240,401.000 gld, in največji kapitalisti (n. pr. Rothschildova skupina) so ž njo v trgovinski zvezi, eventualno sedijo v upravnem svētu (A. Krupp, F. Ringhoffer i. dr.). —

Več o obrtnih bankah govoriti spada pa, kakor rečeno, v poglavje o borzi, dočim tu govorimo o bančnih opravilih, ki se od borznih uprav v tem razločujejo, da so solidna, trdna, gotova, ne pa v prvi vrsti pridobitna; borza išče kar največjega profita, banka kar največje gotovosti v operacijah, —

Po teh izvajanjih o bančnih opravilih je razumevno, zakaj si banke pridevajo različna imena, različne firme: vzrok temu je, da se ena banka peča bolj s temi, druga bolj z onimi opravili. Sicer nas pa firme bank ne smejo motiti; v bistvu so si zelo podobni, kakor rečeno, ti kreditni zavodi, ki vsi izvršujejo razen izdavanja bankovcev vsa bančna opravila povprek, naj se že nazivajo kakor koli; običajne firme so: »depozitna«, eskomptna«, »diskontna«, »hipotečna«, in »obrotna . . . banka«

(»družba« itd.), »kreditni zavod« itd.; tudi razne »hranilnice« in »posojilnice« so kreditni inštituti, torej banke, četudi posebne vrste.¹⁾

Kakor rečeno, so kreditni zavodi v količkah naprednejšem gospodarstvu potrebni. Videli smo, da je menica temeljni vrednostni papir; menica je med trgujočimi vsled strogega eksekucijskega reda in vsled kratkega rokù (najdaljši 6 mesecev) priljubljeno plačilo. Za širje občinstvo pa ne gledé na to, da ne more presojati zanesljivosti izdaviteljev menic, menice niso, ker se glasijo na večje svote in se ne dajo deliti na manjše kvote; poslednji namen izpolnuje dobro bankovec, ki ga banka na podlagi sprejetih menic izdaje; bankovec je torej vrednostni papir višje vrste, namenjen za širše mase in je pokrit z menicami. Prvotno bančno opravilo je eskompt menic, potem pride emisija bankovcev, in še višje stoji depozit, s katerim je klient banke njen upnik in ne, kakor pri eskomptu, dolžnik. Najpopolnejša bančna opravila pa so ona s čeki v giro- in kliring-prometu.

Narod, ki hoče z uspehom tekmovati v gospodarskem boju, mora imeti zrele oblike gospodarskega življenja, popolne kreditne zavode. Vendar pa bi se motil, kdor bi mislil, da bi se s tem narod gospodarsko prerodil, ako bi zakoni dekretirali dovršene forme, za katere narodno gospodarstvo ni zrelo; to bi bilo slično naivna misel, kakor je mišljenje, da bi se gmotni blagostan povišal, če bi se izdalo mnogo bankovcev. Vsi kreditni papirji imajo le zmisel, — drugače sploh trajno niso mogoči — ako slonijo na zdravi produkciji in na živem prometu. Bogato realno premoženje, ki teče v urni cirkulaciji, je edini temelj dovršenih kreditnih oblik, in zdravi kredit more le tam prosperirati, kjer je gospodarsko življenje razvito. Gospodarska reforma se mora začeti od zdolaj navzgor; celi narod se mora gospodarsko in etično spopolniti (posebno s pomočjo kmetijskih, meščanskih, obrtnih, trgovskih itd. šol), le potem se razcvete pravi kredit, le potem se morejo polniti gospodarski rezervoari — banke, da se iz njih v blagoslov naroda zopet raztekajo v raznolike organe gospodarske.

¹⁾ Tudi zavarovalnice zovejo se banke.